

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Za oczywiste należy uznać, iż całkowita eliminacja pomyłek wymiaru sprawiedliwości nie jest możliwa do osiągnięcia. Jednocześnie jednak przyjąć należy, że ich wystąpienie nie może nie spotkać się z adekwatną reakcją państwa. Pomyłki wymiaru sprawiedliwości stają się szczególnie dotkliwe, jeżeli skutkiem nieprawidłowego zastosowania przepisów prawa, osoba, która uczestniczy w procesie karnym (w szczególności jako oskarżony, ale także np. świadek), została niesłusznie pozbawiona wolności. Może chodzić o sytuacje, w których oskarżony został niesłusznie zatrzymany lub tymczasowo aresztowany, orzeczono wobec niego niesłusznie karę pozbawienia wolności albo świadek został niesłusznie zatrzymany i przymusowo doprowadzony lub niesłusznie orzeczono wobec niego karę porządkową aresztu. Nie można nad takimi sytuacjami przejść do porządku dziennego. Państwo powinno odpowiednio wynagrodzić szkody i krzywdy osobie, która ich doznała w wyniku niesłusznego pozbawienia wolności. Każda pomyłka podważa bowiem zaufanie do wymiaru sprawiedliwości. „Uznanie swojej winy” przez sąd lub prokuraturę i zrekompensowanie szkód poszkodowanemu ma podwójne znaczenie. Po pierwsze, dla poszkodowanego, ponieważ dostanie odszkodowanie, które chociaż częściowo wynagrodzi mu szkody, jakich doznał podczas niesłusznego pozbawienia wolności. Po drugie, dla społeczeństwa, poprzez utrwalanie przekonania, że państwo nie uchyla się od odpowiedzialności za swoje błędy i w miarę możliwości stara się je naprawić.

Celem projektu jest opracowanie właściwych rozwiązań prawnych regulujących kwestię odpowiedzialności państwa za niesłuszne pozbawienie wolności i procedury, w której poszkodowany będzie mógł domagać się należnego mu odszkodowania. Jak się wydaje, państwo powinno ponosić odpowiedzialność nie tylko za oczywiście bezprawne działania (np. orzeczenie tymczasowego aresztowania w sytuacji, gdy nie ma podejrzenia, że oskarżony będzie mataczył albo ucieknie), ale także za każde niesłuszne pozbawienie wolności (np. również wtedy, gdy decyzja o tymczasowym aresztowaniu była zasadna w chwili jej wydania, ale finalnie okazało się, że była niesłuszna, ponieważ uniewinniono oskarżonego). Ponadto procedura, w której dochodzone jest odszkodowanie, powinna zostać odformalizowana, aby nie odstraszać poszkodowanych nadmiernymi formalnościami. Pozycja procesowa osoby, która domaga się odszkodowania, powinna także zostać wzmocniona m.in. poprzez ułatwienie jej dostępu do profesjonalnej pomocy prawnej z urzędu, zapewnienie odpowiednich informacji o trybie i sposobie dochodzenia odszkodowania oraz zwolnienie z ponoszenia kosztów, tak aby ułatwić jej otrzymanie odszkodowania.

Projekt zostanie zrealizowany z wykorzystaniem trzech metod badawczych. Po pierwsze, analizie zostaną poddane przepisy polskiego prawa odnoszące się do odszkodowań za niesłuszne pozbawienie wolności. Badaniu poddane zostaną zarówno uregulowania zawarte w Konstytucji RP oraz aktach prawa międzynarodowego (Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności), a także unormowania Kodeksu postępowania karnego. Po drugie, projekt zakłada wykorzystanie metody prawnoporównawczej. W tym celu zostaną przeanalizowane regulacje prawne dotyczące odrębnych modeli kompensacji szkód w czterech krajach, tj. Anglii i Walii, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Francji i Niemczech. Ostatnią z zakładanych w projekcie metod badawczych będzie analiza stosowania w polskiej praktyce uregulowań dotyczących odszkodowań za niesłuszne pozbawienie wolności. W tym celu przeprowadzone zostaną badania aktowe, a także ankieta wśród sędziów. Powyższe pozwoli na opracowanie optymalnego modelu kompensowania szkód wynikających z niesłusznego pozbawienia wolności w procesie karnym w Polsce.